

A TÁRGYAK BŰVÖLETÉBEN

Jónás Péter képeiről

Vajon egy hétköznapi szék alkalmas arra hogy önmagában művészi alkotás témája legyen? Van Gogh-tól Joseph Kossuth-ig számos példa igazolja, hogy igen, alkalmas. A *material turn* szemléletmódja az ezredforduló történeti kutatásainak egyik új iránya, amely a korábban nagyobb figyelemmel fordul a mindennapi tárgyak felé, mivel úgy véli, egy olyan hétköznapi tárgy mint egy irodai szék is képes magában hordozni saját kora komplex világnézetét, értékrendjét, lévén annak tervezési, gyártási, értékesítési folyamata és használati módja leképezi egy adott történeti kor sajátosságait.¹ „Hétköznapi életünk jelentős részét a tárgyakkal való foglalatosság tölti ki. E tárgyak gyakran kerülnek előtérbe, válnak a figyelem középpontjává, még gyakrabban azonban a háttérben húzódnak meg. Minden esetben azonban társadalmi, kulturális, gazdasági és természeti folyamatok, változások nyomait hordozzák magukon, illetve cselekvések forrásául vagy céljául szolgálnak vagy szolgálhatnak, esetleg aktív résztvevőiként szerepelnek.” – fogalmazta meg a tárgyak antropológiáját kutató Wilhelm Gábor.² Könyvében hangsúlyozza, hogy éppen a tárgyak túltermelése irányította az ezredforduló kutatóinak figyelmét a tárgyak világa iránt, mint olyan objektumokra, amelyek történetileg – az archaikus kultúrák esetében gyakran hiányzó írásos és képi forrásokkal szemben – tisztán megőrzik az életmód, mentalitás és értékrend nyomait. Megközelítése szerint a tárgyak a világgal való interakciónk objektumai. Az azokat ért sérülések részei történetüknek, olyan nyomok, amelyek a sorozat gyártott termékeket egyedivé és személyessé teszik.

Jónás Péter kivételes figyelemmel fordul környezete felé, amelyből egy-egy jelentéktelennek tűnő tárgyat emel ki, annak látványát a lényegi elemekre redukálja és önálló képi jellé absztrahálja. A koncentrált elvonatkoztatás ellenére, mindig megmarad a figuratív ábrázolás határain belül, megőrizve az ábrázolt dolgok materiális jelenlétének mágikus karakterét. A matériához való kötődése dacára, a letisztult képi mezőt egyfajta meditációs térként működteti, amelyben a lényegre redukált tárgyi impulzusok figyelmünket a dolgok lényegi elemeire összpontosítják. Munkásságának középpontjában évek óta azon artefaktumok állnak, amelyek természetes anyagok felhasználásával készült, ember által

¹ Roger-Pol Droit: A tárgyak filozófiája. Beszélgetés François Dagognet-vel. Valóság, 1994/6, 125-128; Lásd még a *Korall* folyóirat 2024. 97. számának tanulmányait (*A tárgyak élete*)

² Wilhelm Gábor: Antropológiai tárgyelmélet. (Tabula könyvek 13.) Néprajzi Múzeum, Budapest, 2016, 10.

létrehozott funkcionális, használati tárgyak. Ezek olyan szilárd, tartós objektumok, amelyeket épp tartós jelenlétük tesz „láthatatlanná”, amelyek a folyamatos rendelkezésre állás okán természetes tereptárgyakként szolgálnak ki minket. Jelentőségük akkor nő meg, ha funkcionálisuk sérül vagy jelenlétük megszűnik. (Ha az asztal lába biceg, ha a pad ülőkéje eltörik.) A Miskolci Grafikai Triennálé megosztott nagydíját Jónás 2017-ben *Pad-triptychon*jával nyerte el, amely egy Kádár-kori bölcsőde beton elemeiből indult ki. A falusi kertbe száműzött, használaton kívüli objektumokra úgy tekintett, mint régészeti leletekre, amelyekben az utókor figyelő tekintete képes meglátni egy kor monumentalitására és funkcionalitására való, művészi igényű törekvését. Ezt a metódust követte Jónás 2019-es *Szegedi táblák* című grafikai sorozatán, amikor a helyi művésztelep jelentőségteljes tárgyairól készített szitanyomatokat rétegelt lemezre.

A nagyfokú absztrakció dacára, Jónás munkáiban mindig fontos a személyes kötődés, ami a látványt érzelmi jelentéstöbblettel ruházza fel. Olyan tárgyakat emel ugyanis figyelme terébe, amelyek személyes életében bírnak jelentőséggel, legyenek azok alkotói identitását hordozó ülőbútorok a művésztelepről, otthona, családja asztalai, vagy közvetlen lakóhelye, a zuglói Miyawaki-erdő. Emellett technikailag is összetett metódust követ, amiben az alkalmazott technika és a nyomat hordozója egyaránt jelentőséggel bír. Így kap kiemelt jelentőséget az *Asztalok* sorozaton az anyaghasználat, ahol a művek témái a hordozó falemezekben is testet öltenek – a dolog és elvont képe között a matéria teremti összefüggést.

Jónás Péter *Asztal*-ciklusában a társas lét és a munka objektumai arányosan kapnak helyet.³ Olyan asztalokat örökít meg, amelyhez ő maga személyesen kötődik: a szülői ház étkező asztalát, az otthoni konyhaasztalt és étkező asztalt, a kikapcsolódást nyújtó pingpong asztalt, valamint a munkához kötődő irodai, műtermi vágó- és világítóasztalt. Ábrázolásait anyagszerű realizmus és konstruktív absztrakció kettőssége jellemzi. Valamennyi kép pontos és hiteles képi rögzítése a tárgyaknak, néhol frottázs hatású felületi megmunkálással erősítve fel az anyagszerűség képzetét. A kompozíciók nézőpontja jellemzően szubjektív, felülnézeti és fragmentált, megidézve a tárgyakat használó személy által érzékelt, a cselekvés folyamatára fókuszáló képet. A tárgyak környezetüktől elvonatkoztatva „lebegnek” a semleges képtérben, ami metafizikus csöndet von köréjük, e transzcendens térben önmagukon túlmutató, szimbolikus jelentéssel telítve azokat. Az ábrázolt dolgok funkcionális tárgyak, melyek a használatba vevő személyek nélkül idézőjelbe kerülnek, gyakorlati működésükre

³ A sorozatot a nagydíjasok önálló tárlatán a 2020-as Miskolci Grafikai Triennálén mutatta be. – Ld.: Révész Emese: Jónás Péter *Asztalok* című sorozata. In: Miskolci Grafikai Triennálé 2020. Herman Ottó Múzeum, Miskolci Galéria, Miskolc, 2020, 105-109.

csak egy-egy tárgyi részlet utal: az íróasztalon egy villanyvezeték, a vágó asztalon a papír törmelék, a pingpongasztalon a magasságmérő vagy egy spatula a világító asztalon. Nyomok ezek, az ember ott létének, tevékenységének nyomai. Merthogy e tárgyakat nem önnön szépségük, míves megmunkálásuk teszi érdekessé, hanem a vele kontaktusba lépő ember tevékenysége. A transzparencia képi eszközét használva Jónás olykor eltávolítja tárgyai materiális vonásait, azt a benyomást keltve, hogy a látvány az emlékezés szubjektív, hangulati szűrőjén táruul elénk.

Az asztal szimbolikus tárgy, társadalmi, gazdasági, kulturális szempontból egyaránt. Az ebédlőasztal egyaránt utal az étkezés szakrális rítusára és a család közösségére. Az étkezés számos kultúrában rituális cselekmény, az európai képzőművészetben a szent étkezések jellegzetes ikonográfiai típusai az *Utolsó vacsora* és a *Krisztus Emmausban* jelenetek. A kézműves mesterségekhez kapcsolódó asztalok a Jézus gyermekségéhez kötődő ácsműhely munkaasztala. Az alkotómunka színteréül szolgáló asztalok szintén kivételes tárgyak, amit jól mutat az a megbecsülés, amiben például híres írók vagy államférfiak íróasztalait részesíti a közösségi emlékezet.⁴ A műtermek asztalai hasonlóképp kultikus tárgyak, amelyek gyakorta témái a csendéleteknek is. Vajda Lajos vagy Váli Dezső műtermi csendéletei lapidáris, letisztult rajzi eszköztárral idézik meg a képalkotás legszükségesebb kellékeit. Jónás Péter sorozatán hétből négy kép az alkotómunkához kapcsolódó asztal, mindahány különböző és jellegzetes színtere a kortárs művész-tanárnak terének: az otthoni műtermi asztal, a munkahelyi irodai asztal és a szitaműhely vágó- és világító asztala.

A *Hőhullám* sorozattal Jónás 2023-ban folytatta a tárgy-portrék sorozatot. A bükk rétegelt lemezre készült egyedi szitanyomatok vízparti pihenő padok és napozó stég részleteit ábrázolja. Az emberi szereplői hiánya ezúttal külön jelentőséggel bír, hiszen a cím is hangsúlyozza az elviselhetetlen hőséget, ami megmagyarázza az ember kényelmét szolgáló bútordarabok néptelenségét. Az izzó forróságot a képek sárga-kék színvilága is kiemeli. Az üres terek ebben az olvasatban vészjósló jelentést kapnak, az embertől elhagyatott tárgyak az éghajlatváltozás intő monumentumaivá válnak.

Más értelmezési mezőbe helyezhetők a 2024-es *Promenád* sorozat tárgyai. A műanyagmetszeteken a Szolnoki Művésztelep Zagyva-parti sétányának jellegzetes beton ülő

⁴ „A bútorok életrajzokat hívnak elő, kérdéseket vetnek fel, szövegeket mozgatnak, megidézik hajdani tulajdonosuk személyét. Minden egyes karcolás, sérülés, a használat nyoma emlékeket ébreszt, történeteket rajzol maga köré. A tárgy tovább él, és velük együtt minden egyes íróasztalon megőrzött tintafoltban, repedésben, a székek karfájának kopásán, a fotelek süppedéseiben ott vannak egykori használói: maguk az írók is.” – írja Kalla Zsuzsa a Petőfi Irodalmi Múzeum magyar írók bútorait bemutató kiállításának bevezetőjében. *Magukra maradt bútorok. Írók bútorai a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményében*. 2019. június 21. - 2020. február 28. - <https://pim.hu/hu/kiallitas/magukra-maradt-butorok>

padjai jelennek meg. Olyan sétányról van szó, amelynek a füves-fás töltésre emelt (indokolatlanul) magas betonfala komoly vitákat váltott ki a környéken élők között, mint a természeti környezettől idegen architektúra. Ebben az értelemben a beton padok az ember alkotta artefaktumok világának részei. Jónás nézőpontja azonban – a korai *Pad-triptychon*hoz hasonlóan – hangsúlyozza a padok formáinak elementáris, archaikus jellegét, a szétágazó alakzat organikus, sejtszerű képződményre utaló biomorf karakterét. A pad ebben a formában mégis megőriz valamit a természeti környezet sajátosságából, és mint ülőbútor, kulturális objektum, művészi igénnyel megformált absztrakt tárgy, ami a modernista design emberközpontú gondolkodásának hagyományát követi. E sorozathoz kapcsolódik a *Terasz* című fametszet, amely épp a hely művészeti hagyományát ütközteti a modern funkcionalista tárgyformálással, amikor a telepi kerítés geometrikus rácsa mellé helyezi a kultikus jelentőségű régészeti leletet, a nemzedékek óta a művésztelep kertjében álló kőből faragott kád részletét.

Jónás legújabb képsorozata szűkebb lakóhelyéhez, Zuglóhoz kapcsolódik, azon belül pedig az úgynevezett Miyawaki mini-kertek látványához. Az ember által uralt természeti táj témája itt is megjelenik. A városi mini-erdők telepítésének ötlete Akira Miyawaki japán botanikusról kapta a nevét, aki elsőként alakított ki a népes nagyvárosokba ökológiailag sokszínű szigeteket. Módszerének lényege, hogy kis területen – akár már 10-20 négyzetméteren – ökológiai változatos, gyorsan növekvő fákat és bokrokat telepít, szokatlanul nagy sűrűségben. Budapesten már több ilyen kert kialakítása is elkezdődött, köztük egy Zuglóban is megvalósult. Jónás képein a növényzet nem jelenik meg, csak az azt övező alacsony kerítés. Mint Jónás munkáin oly gyakran, a környezetéből kiragadott motívum ismét jelszerű sűrítménnyé válik. A Miyawaki-kertek filozófiájának ismeretében a bekerített helyek nem üres terek, hanem egy új, környezettudatos gondolkodás ígéretei. Ígérek abban az értelemben is, hogy az emberi tevékenységnek köszönhetően az üres terekben új növények sarjadnak majd: az üresség tehát csak látszólagos, a felszín mögött már megindult az új élet keletkezése. Jónás redukált képi absztrakciója ugyanakkor megengedi a több irányú értelmezést. A kerítés egyszerre védelmez és elhatárol, a karám a benne élő állatokat megóvjaa a külső támadásoktól, de egyúttal be is zárja a benne élőket. Művészettörténeti összefüggésben ugyanakkor a bekerített kert szintén nagy múltú ikonográfiai elem. A kert a keresztény képi hagyományban *hortus conclusus* (zárt kert), amely utal az elveszett Édenkertre, Mária és a kis Jézus virágokkal és gyümölcsfákkal teli paradicsomi kertjére, amely kör formája révén a kozmikus teljesség szimbóluma is. Ezek a zárt kertek a középkori hagyományban a meditáció, szemlélődő imádság helyei voltak, ahol a szerzetesek a

transzcendens isteni erővel kerülhettek kapcsolatba. Ilyen szent terek a nagyvárosi ember számára a parkok. Az alacsony kerítés karámja a mini-kert ökológiai oázisát leválasztja nagyvárosi terünkről, olyan látványossággá teszi, amelynek szemlélői lehetünk, de részesei nem. A bonszai-erdő műtárgyként ékeskedik a metropoliszok aszfaltdzsungelében, mint karám burokba zárt elveszett édenkert.

Jónás Péter kiemelésre, redukcióra és absztrakcióra alapozott kompozíciói épp elég teret biztosítanak a szemlélőnek arra, hogy a neki tetsző hangsúlyokat, olvasatokat megteremtse. Egyedi grafikai eljárásai különleges érzéki hatásokat keltenek, arra készítve a nézőt, hogy tudatosabban élje meg a hétköznapi tárgyak sajátos metamorfózisát.

A Tábla-képzetek című kiállítás 09. 15 és 10. 21. között tekinthető meg az Országút Galériában (1067 Budapest Eötvös utca 10.)